Juris Salaks, Alfrēds Miltiņš

ALEKSANDRS MEŽCIEMS

Alkšņu dzimtu papildina Aleksandrs Mežciems, kas 1921. gadā salaulājās ar ārsta pulkveža un LU ķirurģijas profesora Jēkaba Alkšņa meitu Mildu Alksni (1902–1982).

Aleksandrs Jūlijs Mežciems dzimis 1891. gada 4. aprīlī Trikātā tirgotāja ģimenē. Pirmo izglītību baudījis mājās, pēc tam vienu gadu Palsmanes draudzes skolā. 1902. gadā sācis apmeklēt Rīgas Aleksandra ģimnāziju, kuru absolvējis 1911. gadā. Tajā pašā gadā sācis studēt Tērbatas Universitātē matemātiku, bet jau pēc dažiem mēnešiem pārgājis uz Medicīnas fakultāti. Studiju laikā bijis volontieris venerisko un ādas slimību klīnikā pie prof. Paltsona un sieviešu slimību klīnikā pie prof. Mihnova.

Sākoties Pirmajam pasaules karam, 1914. gada 14. jūlijā A. Mežciems iestājies brīvprātīgi par jaunāko ārstu Krievijas Sarkanā Krusta pārsiešanas punktā, kur strādājis vairāk nekā gadu, piedalīdamies kaujās Prūsijā, Polijā un Lietuvā. 1915. gada rudenī, atvaļinājuma laikā, turpinājis studijas. Nodibinoties Latviešu strēlnieku pulkiem, 1915. gada decembra sākumā tiek iecelts par jaunāko ārstu 4. Vidzemes latviešu strēlnieku bataljonā, ko pēc gada pārdēvē par pulku. Ņemot atvaļinājumus starpbrīžos starp kaujām, viņš 1916. gadā absolvē Tērbatas Universitāti, iegūstot ārsta grādu.

Dr. A. Mežciems piedalījies vairākās kaujās; iznesis no kaujas līnijas daudzus ievainotus karavīrus, arī sava bataljona komandierus. Vēlāk, nodibinoties Latvijas brīvvalstij, Dr. Aleksandrs Mežciems apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa III šķiru par to, ka "1917.gada 12.janvārī pie Ložmetējkalna viņš, apsvēris to, ka kaujās ievainotie 20 °C salā nespēs aiziet uz 3 km attālo pārsienamo punktu un līdz ar to tiem draudēs nosalšana, pēc paša ierosmes

Aleksandrs Jūlijs Mežciems (1891–1960)

Dr. A. Mežciems (centrā) ar savu sanitāro rotu Ložmetējkalnā. 1917
 Dr. A. Mežciems with his medical orderly corps at Ložmetējkalns. 1917

Grupa ārstu virsnieku. 1. no kreisās A. Mežciems, 3. – A. Alksnis, 30. gadi
 Medical officers. A.Mežciems (first left), A. Alksnis (third left). 1930's

pārcēla punktu 400 soļu no priekšējās līnijas un, par uguni nebēdādams, sniedza ātru palīdzību cietušajiem.”

Rakstnieks Aleksandrs Grīns romānā “*Dvēseļu putenis*”, aprakstot Ziemassvētku kaujas, daudzviet piemin ārstu Mežciemu. Lūk, kā rakstnieks viņu raksturo*:

“Tak nāk no kalna puses cilvēks, bez baiļu brizdams iekšā Tīrelpurvā.

Tas jaunais vidzemnieku pulka ārsts, kas simtus ievainotus šodien izlaidis caur savām spalvainajām rokām.

No kalna sāniem ievirzījies gabaliņu purvā vidzemnieku pārsiešanas punkts, un ārsts ir strādājis no rīta tumsas līdz pat nakts tumsai, laizdams no mutes pīpes dūmu mutuļus un mundrinošus vārdus tiem ievainotiem, kas vēl dzīvos, un no purva iznestiem mirējiem.

Tad vairs nenes neviena. Sanitāri un feldšeri, līdz nāvei guruši, sāk turpat asiņainā sniegā noberzt asinīm kalnušās rokas, bet ārsts pūš vēl lielākus dūmu mutuļus no savas pīpes un skatās prom uz to pusi, kur sniegā vēl var manīt sakritušas karotāju rindas.

Izdauza pīpi, bāž to kabatā un garos soļos iet uz purva pusi.

Bargāks vēl kļuvis ziemas sals, vietām vairs nelaiž kājas cauri sniegsegai par ledu sasalušās asinspaltis, bet dažā vietā gājējs grimst līdz gurniem, citā uz mutes klūp un atkal ceļas kājās, lai cīnītos tālāk pa dziļo sniega lauku.

Jauno ārstu iedzinusi šai miroņlaukā alka pārliecināties pašam, vai miroņiem vēl neguļ blakus kāds lodes sadragāts pusdzīvs.

Ārsts iet gar sniegā iegrimušiem augumiem, vēro, skatās un pēta, bet neredz sakustamies it neviena.

Visiem, pie kuriem tas noliecas, ir stiklainas acis un pelēkzilganas sejas, un palīdzību te nelūd vairs neviena balss.

* Aleksandrs Grīns. *Dvēseļu putenis*. – Rīga: Liesma, 1989. – 505. lpp.

Ārsts atsēžas uz sniega valnīša, aiz kura sakrituši četri mīnas sadragāti līķi, īgni rūkdams, piebāž no jauna pīpi, meklē sērkociņus un iesāk smēķēt – un piepeši kaut kas nikni aizspindz tam gar galvu.

Ārsts gausi ceļas kājās, sāk iet atpakaļ, un vācu sargu lodes viņu pavada līdz pašam Ložmetēju kalnam, spindzēdamas pakaļ tā pīpes laistiem dūmiem.”

No 1917. gada beigām A. Mežciems strādāja par asistentu Tērbatas Universitātes Iekšējgo slimību hospitālajā klīnikā līdz pat 1918. gada jūlijam, kad Tērbatas Universitāti pārcēla uz Voronežu.

Un atkal turpinās Dr. Mežciema aktīvās militārās gaitas. Ar speciālu ziņojumu Ziemeļkrievijas flotes daļām viņš nonāk līdz pat Arhangeļskai, kur pievienojās flotes vienībām par vecāko ārstu uz karakuģa “Jaroslavna”. Ar šo kuģi viņš nonāk Šerbūrā, Francijā. 1919. gada sākumā viņš piedalās Latvijas delegācijas sastāvā Parīzes miera konferencē. Latvijas valdības uzdevumā A. Mežciems dodas atpakaļ uz Latviju ar sanitāriem piederumiem un medikamentiem jaunajai Latvijas armijai.

1919. gada 4. jūlijā viņš stājās Baloža brigādes studentu rotas rindās un kā vienkāršs karavīrs piedalās kaujās Vidzemē. Vēlāk viņam tiek uzdots organizēt Liepājas kara slimnīcu kara ostā. 1919. gada novembrī Bermonta karaspēka Pleves grupa uzbruka Liepājai, un 15. novembrī tai izdevās izlauzties līdz kara ostai un tuvoties kara slimnīcai. Tad Dr. Mežciems noorganizē no sanitāriem kaujas grupu, pievienojas jau izklīdinātām latviešu vienībām un kopējiem spēkiem pāriet prettriecienā un izsit Pleves grupu no kara ostas. Viņš saņem gūstā vairākus bermontiešu virsniekus. Nedaudz vēlāk viņš uzzina, ka bermontieši Džūkstē nošāvuši viņa jaunāko brāli.

1920. gada 1. decembrī Dr. Mežciemam iecerē par LU ķirurģiskas propedeutikas klīnikas asistentu Rīgas pilsētas 1. slimnīcā; 1921. gada februārī viņš dodas prof. J. Alksnīm

līdzī uz Rīgu. 1921. gada 1. aprīlī viņš pulkvežleitnanta pakāpē atvaļinās no armijas. Kad Rīgas pilsētas 2. slimnīcā tiek izveidota LU ķirurģisko slimību fakultātes klīnika, *Dr. Mežciems* pāriet uz to par asistentu. Būdams spējīgs pasniedzējs, viņš prata ieinteresēt par ķirurģiju daudzus topošos ārstus un izveidot ap sevi nelielu ārstu grupu, kas īpaši interesējās par traumatoloģiju. Lai arī *Dr. Mežciems* savas īsās universitātes karjeras laikā publicēja vairākus zinātniskus rakstus, tomēr pedagoģiskais darbs LU nekļuva par viņa sirdslietu un 1930. gada 1. oktobrī viņš aiziet no darba Latvijas Universitātē.

Ar gandarījumu viņš pieņem uzaicinājumu organizēt Negadījumu apdrošināšanas pārvaldes ambulances. Šī jaunā nozare Latvijā vēl nebija izkopta. Tāpēc *Dr. Mežciems* vispirms apceļo tolaik redzamākos Eiropas traumatologus Vācijā un Austrijā, gūstot nepieciešamās zināšanas. Īpaši cieši sakari izveidojās ar slavenā ķirurga Lorenca Bēlera klīniku Vīnē. Sākot praktisko darbu Negadījumu apdrošināšanas pārvaldē 1927. gadā, *Dr. A. Mežciems* vispirms izveidoja nelielu, bet vēlāk plašu un modernu ambulatorisku iestādi. Rūpīgi atlasīja ārstus, kas vēlējās specializēties traumatoloģijā un palīdzēja tiem papildināties ārzemēs. Neizpalika arī sasniegumi, piemēram, spieķa kaula tipisko lūzumu ārstēšanā. Darba rezultāti neatpalika no Vīnes klīnikas rādītājiem. Ar apbrīnojamu pacietību *Dr. Mežciems*, kas bija anekdotiski slavens ar savām asām un īsām atbildēm, bruģēja ceļu traumatoloģijai Latvijā. Viņš bija apmeklējis visas slimnīcas Latvijā, apspriedis problēmas ar lauku un mazpilsētu kolēģiem, devis viņiem padomus un ierosinājumus.

Pēc Negadījumu Apdrošināšanas pārvaldes likvidēšanas *Dr. Mežciems* darbojās slimokasēs un privātp praksē, specializējoties vēnu varikozo paplašinājumu ārstēšanā. Viņš bijis arī ilggadējs studentu ārsts.

No 1929. gada darbojies par ārstu 5. Rīgas aizsargu pulkā. 1932. gadā kļūst par šā pulka vecāko ārstu, bet no 1935.

gada viņš ir Aizsargu štāba ambulances priekšnieks. 1934. gada naktī no 15. uz 16. maiju *Dr. Mežciemam* uzticēta pārsiešanas punktu ierīkošana un uzraudzība Rīgā.

Dr. A. Mežciema lielāka vājība pēc traumatoloģijas bija lauksaimniecība. Viņš bija nolēmis izveidot savas dzimtās mājas – Priekuļu pagasta Kalna Plūčus par priekšzīmīgu lauksaimniecību. Tas nebija viegli, jo zeme nebija no labajām. Kalna Plūču māja vēl tagad atrodas vienā no gleznākajām vietām Vidzemē. Droši vien bija domāts, ka viņa dēls Dāvis, kas sākumā bija mācījies Rīgas Franču licejā, bet 1940. gadā bija spiests pāriet uz Priekuļu lauksaimniecības skolu, kādreiz šo saimniecību mantos un tālāk izkops. Diemžēl viņam nebija lemts piedzīvot Latvijas neatkarības atgūšanu.

Kopš 1990. gada šajā saimniecībā apbrīnojami veiksmīgi darbojas *Dr. A. Mežciema* meita Ieva *Mežciema-Keith*. Pati māja, tās apkārtnē ar lielu zivju dīķi, vecām kļavām, saimniecības ēkām, no jauna iekoptu sakņu un puķu dārzu, taku uz Raunīša upīti un tālāk uz mežu lēni, bet mērķtiecīgi, pilnīgā sapratnē un saticībā ar jauno latviešu ģimeni tiek atjaunota un nu jau atkal ir atguvusi paraugsaimniecības nosaukumu, un droši vien drīz kļūs par iecienītu lauku tūrisma vietu. Līdz pat mūža beigām zeme bija *Dr. Mežciema* vājība un vaļasprieks. Arī Anglijā, kur viņš ar ģimeni nokļuva kara bēgļu gaitās, pie savas mājas Birmingemā viņš kopā ar dzīvesbiedri izkopa skaistu dārzu.

Tuvinieki un draugi zina stāstīt vēl par divām *Dr. Mežciema* vājībām: ceļošanu kājām un kriminālromānu lasīšanu. Uzskata, ka viņam piederējusi Latvijā plašākā kriminālromānu bibliotēka, turklāt grāmatas bijušas visdažādākās valodās.

Vācu okupācijas laikā *Dr. Mežciems* strādāja par ārstu Dzelzceļa virsvaldē. Bēgļu gaitās visa ģimene nokļūst Vācijā, kur ģimenes galva pelna iztiku, strādādam medicīnisko darbu. Dēls 1944. gada vasarā tika iesaukts

leģionā. Tikai pateicoties laimes gadījumam un Mežciema kundzes uzņēmībai ģimene kara beigās varēja atkal apvienoties un 1947. gadā izceļot uz Angliju. Šeit Dr. A. Mežciems nespēja iekļauties medicīniskajā darbā. Šo enerģisko un stalto vīru ar gludi skūto galvu, mūžīgo pīpi zobos, skopu un īsu vārdos, bet vienmēr izpalīdzīgu darbos, skāra trieka.

Dr. Aleksandrs Mežciems mira 1960. gada 3. maijā Anglijā un tika apbedīts Brukvūdas kapos.

Literatūra

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja Rokrakstu krājums – Rp 6247.

Latvijas Universitāte: 1919.–1929. – Rīga: LU, 1929. – 516. – 517.lpp.

Latvijas Universitāte divdesmit gados: 1919.–1938. – Rīga: LU, 1939. – 473.–474.lpp.

Alksnis A., Pavasars R. Dr. Aleksandra Mežciema piemiņai // LĀZA Apkārtraksts. – 1961. – Nr. 69. – 9.–11.lpp.

Lāčplēša kara ordeņa kavalieri: Biogrāfiska vārdnīca. – Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1995. – 348.lpp.

Jēkabsons Ē. Ar Lāčplēša kara ordeni apbalvotie mediķi // Latvijas Ārsts. – 1995. – Nr. 11. – 38.–42.lpp.

Latvijas armijas augstākie virsnieki: 1918–1940: Biogrāfiska vārdnīca. – Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1998. – 327.lpp.

Miltiņš A., Miltiņš V. Medicīnas sākumi Latvijas armijā toreiz un tagad // Militārais apskats, Junda. – Rīga, 1998. – Nr. 2. – 10.–15.lpp.